

Version 2021-04-22

Kvalitetsstandard

Hållbara och kvalitetssäkrade vandringsleder i Västsverige

Lukasz Warzecha/Westsweden.com

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	3
2. Ansvarsfördelning	4
3. Fysisk Led	4
3.1 <i>Generell standard för vandringsleder</i>	4
3.2 <i>Ledmarkering</i>	6
3.3 <i>Vägvisning</i>	7
3.4 <i>Ledentré</i>	7
3.5 <i>Anordningar och underlag</i>	8
3.6 <i>Trafik</i>	8
3.7 <i>Svårighetsgrader</i>	9
3.8 <i>Upplevelser</i>	9
4. Organisation	10
4.1 <i>Skötsel</i>	10
4.2 <i>Kvalitetssäkring</i>	11
5. Service	12
6. Kommunikation	14
7. Hållbarhet och naturpåverkan	15
8. Evenemang på leden	15
Bilaga A – Överenskommelse	16
Bilaga B - Skötselinstruktioner	19

1. Bakgrund

Intresset för friluftsliv är stort och vandring är den vanligaste och mest efterfrågade aktiviteten. Det är lätt, billigt, finns ofta nära, är dessutom hälsosamt och något som de flesta kan göra i någon form. Dessutom är sambandet mellan friluftsliv och folkhälsa numera väl dokumenterat och underbyggt vetenskapligt.

Friluftslivets infrastruktur sköts på varierande sätt i Sverige och är ofta tillhandahållet av kommuner och ideella aktörer. Det är inte ovanligt att vandringsleder har utvecklats i projektform för att sedan inte alltid skötas på ett hållbart sätt med vandraren/besökaren i fokus. En utmaning när det gäller längre vandringsleder, som går genom många kommuner, är dessutom att det är svårt att upprätthålla en hög och gemensam och sammanhållande kvalitet på en led.

Vandring och cykling spelar samtidigt en allt större roll för besöksnäringen. Västra Götalandsregionen har pekat ut just naturturism som en av de främsta reseanledningarna för att besöka regionen. Många turister som besöker destinationer i Europa har lång erfarenhet av vandringsturism och det finns förväntningar att komma till välskötta leder med god markering och vägledning. För att det skall vara meningsfullt att marknadsföra vandring och cykling i Västsverige krävs det därför en god infrastruktur på och kring våra leder samt relevant digital basinformation.

Efterfrågan på kvalitetssäkrade och fungerande leder är alltså mycket stor, både bland närboende och besökare.

I Region Västra Götaland finns ett stort nät av längre vandringsleder, som går genom många kommuner. Regionen har anslagit pengar till att, med dessa leder som bas, utveckla ett system av hållbara och kvalitetssäkrade leder i hela regionen. I detta dokument kallas detta projekt **Leder i Västsverige**.

Ambitionen i projektet är att ***Västra Götaland genom detta ska bli sverigedande kring utvecklingen och förvaltningen av leder för vandring och cykling, med fokus både på närboende och turister.***

För att kunna nå detta högt uppsatta mål samarbetar fyra stora regionala aktörer i projektet, Västkuststiftelsen, Turistrådet Västsverige, Förvaltningen för Kulturutveckling, samt Länsstyrelsen. Dessa parter ska tillsammans med kommuner och föreningar, utifrån sina respektive kompetenser, lyfta ledernas fysiska och digitala skick, driften av detta, samt dess innehåll och marknadsföring.

Detta dokument slår fast den gemensamma grundkvalitet-standarden på vandringslederna inom detta projekt. Kvalitetsstandarden följer samma ambition som det Nationella Ramverket för Vandringsleder.¹

¹ För att driva arbetet med att ta fram en gemensam standard och ett nationellt ramverk för vandringsleder pågår ett projekt finansierat av både Tillväxtverket och Jordbruksverket. Tourism in Skåne är projektägare och Visit Dalarna står för projektledning.

2. Ansvarsfördelning

*De vandringsleder som ingår i konceptet **Leder i Västsverige** ska utgå från ett samarbete och rollfördelning där alla parter vet vad som ska göras, av vem, när samt med vilken kvalitet.*

Vandringslederna drivs i ett samarbete mellan kommuner och Västkuststiftelsen, Förvaltningen för kulturutveckling, Turistrådet Västsverige samt Länsstyrelsen, i de fall vandringslederna går genom naturreservat eller andra skyddade områden.

I fortsättningen av detta dokument kallas Västkuststiftelsen för **ledsamordnare**. **Ledsamordnaren** håller ihop det samlade utvecklingsarbetet med lederna, stöttar kommunerna på olika sätt och tar ansvar för det övergripande kvalitetssäkringsarbetet.

Ledansvarig är den part som sköter en viss del av en led. Det är ofta en kommun som sköter en led inom kommunens gränser. Ibland gör kommunen det i samarbete med en förening. I ett statligt naturreservat är det vanligt att reservatets förvaltare sköter leden. I vissa fall i samarbeten med en kommun.

För mer information om rollfördelning, se bifogad Överenskommelse.

3. Fysisk Led

3.1 Generell standard för vandringsleder

Alla delar av vandringslederna ska vara väl underhållna och säkra att använda. Informationen som läggs ut digitalt ska stämma överens med verkligheten.

- Många av de vandringsleder som ingår i **Leder i Västsverige** är långdistansleder, med en rad sammanhängande delsträckor/etapper. På sådana leder **ska** alla delsträckor/etapper uppfylla den grundnivå som stipuleras i detta dokument.
- Ledernas sträckningar **ska** vara väl förankrade med respektive markägare där leden går. Ambitionen är att det **ska** upprättas avtal (muntliga eller skriftliga) mellan kommun och alla markägare för de delar som varje kommun ansvarar för, samt mellan förvaltare och markägare i de fall som detta är Nödvändiga i ett reservat.
- Ledernas etapper **ska** vara anpassade för en dagsetapp för en medelgod vandrare, med en längd på ca 10-20 km per delsträcka/etapp.
- Varje etapp **ska** kunna marknadsföras enskilt, eller som en del av en större helhet. Varje delsträcka ska därför kunna beskrivas utifrån längd, svårighetsgrad, naturtyp och sevärdheter/upplevelser.
- Lederna **ska** upplevas säkra att vandra på. Om leden upplevs vara i ett skick att det äventyrar vandrarens säkerhet, och ingen lösning går att se, kan den aktuella delsträckan behöva stängas.

- Allt arbete på leden **ska** göras med så lite negativ miljöpåverkan som möjligt och största möjliga hänsyn ska tas till de natur- och skyddsvärden som finns där leden passerar.
- Lederna **ska i största möjligaste mån** kunna användas året runt, men behöver inte snöröjas.
- Lederna **bör** vara sammanhängande utan avbrott. Det finns dock exempel på ledssystem som inte kan följa denna rekommendation, tex Kuststigen som förutom en sammanhängande led också har separata runslingor och etapper.
- Det är **eftersträvansvärt** att besökare vid normal väderlek ska kunna gå torrskodda, men med förbehåll att grova skor/kängor eller stövlar kan vara nödvändigt. Ledens karaktär, delvis genom vildmark, gör att det inte går att bygga spänger på samtliga platser som annars skulle behövas. Dessutom går det aldrig att gardera sig mot översvämningar av leden efter extrem väderlek.
- Lederna är planerade i huvudsak som vandringsleder, vilket ej hindrar att leden på en del sträckor kan rekommenderas för tex skidåkning eller mountainbike, om de anses lämpliga för det. I de fall där flera aktiviteter utövas på leden behöver man informera om extra uppmärksamhet och visad hänsyn.
- En vandring på någon av de leder som ingår i **Leder i Västsverige** ska i möjligaste mån kunna göras båda som dagsetapp eller flerdagars vandring. Det är därför bra om vandraren kan ta sig till och från leden/etappen på ett lätt sätt.
- Det är viktigt att vandraren kan få korrekt information om vilken tillgång som finns till service i form av mat, vatten, övernattnig, rastplatser samt till andra typer av upplevelser och sevärdheter.
- Service som erbjuds och marknadsförs inom ramen för leden ska ligga inom ett avstånd på max 5 km från själva leden och det ska vara tydligt under vilken del av året som servicepunkten är öppen, samt dess öppettider.

Foto: Lukasz Warzecha/Westsweden.com

3.2 Ledmarkering

Ledmarkering ska sitta längs hela leden, med jämna intervaller och har som syfte att besökare lätt ska kunna följa ledernas sträckning, i båda riktningarna, utan att behöva karta, och utan att behöva känna osäkerhet beträffande var leden fortsätter.

- Ledmarkering **ska** göras i form av målning eller band runt träd eller trästolpar, eller brickor på trästolpar. Målning ska göras med ledens officiella färg. För mer information, se ledens skyltstandard, om sådan finns. Ledsamordnaren kan hjälpa till att ta fram en sådan om det behövs.
- Ledmarkering **ska**, om det finns sådan, följa den grafiska profil som tagits fram. Om det redan finns en markering eller skyltning som fungerar och som inte behöver bytas ut direkt görs anpassningen nästa gång ledmarkering, skyltar och vägvisare behöver bytas ut.
- Ledmarkering **ska** vara uppsatta utifrån ett jämnt och dynamiskt tänkande och sitta där de för tydlighetens skull gör nytta, utifrån siktlängd, vegetation mm. Om uppmärkning sker på vintern är det viktigt att tänka på hur markeringarna syns på sommaren då träden är lövade.
- Avståndet mellan respektive ledmarkering **ska inte** överstiga 250 meter. Dock bör man alltid göra en avvägning av konsekvensen om en markering försvinner.
- I korsningar **ska** ledmarkering sättas väl inom synhåll, gärna så nära som ca 10 meter ifrån själva korsningen, även om det i korsningen finns en vägvisare med pil.
- Tillstånd från ledningsägare eller motsvarande **ska** inhämtas innan ledmarkering placeras på befintliga anordningar som lyktstolpar, telefonstolpar, vägräcken eller staket.
- Det är en **rekommendation** att vandraren alltid ser nästa markering, framför allt i skogsterräng. Avstånden ska här aldrig överstiga 100 meter.
- Markeringarna **ska** vara diskreta men tydliga och kunna följas i båda riktningarna utan andra hjälpmedel än ledmarkeringen i fält.
- För mer information om vägvisning, se i ledens skyltmanual. Om sådan inte finns kan ledsamordnaren hjälpa till med att sådan tas fram.

3.3 Vägvisning

Vägvisare används för att i framför allt korsningar tydliggöra i vilken riktning leden går.

- Vägvisarna **ska** vara i ett gott skick, och ska kunna läsas utan problem. De ska monteras upp med hjälp av stolpar.
- Vägvisare **ska** aldrig sättas i träd. De **ska** sättas på ett sätt att jordbruk-, skogs- eller andra maskiner inte hindras.
- Tillstånd från markägare **ska** inhämtas innan vägvisning placeras ut.
- Vid stig/vägsål där vägvisare monteras **ska** officiell ledsymbol/markering bekräfta vägvalet i ledens samtliga riktningar.
- Vägvisare **bör**, om det finns sådan, följa den grafiska profil som tagits fram. Om det redan finns en vägvisare som fungerar och som inte behöver bytas ut direkt görs anpassningen nästa gång ledmarkering, skyltar och vägvisare behöver bytas ut.
- För mer information om vägvisning, se i ledens skyltmanual. Om sådan inte finns kan ledsamordnaren hjälpa till med att sådan tas fram.

3.4 Ledentré

En ledentré är en utpekad plats som en besökare kan ta sig till för att börja sin vandring. Varje etapp kan ha fler ledentreeer.

- Vid varje etapps början **ska** det finnas en ledentré, med en informationstavla innehållande karta samt information om sträckans/etappens karaktär, längd, svårighetsgrad, sevärdheter och servicepunkter, information om allemansrätten samt nödnummer (112).
- Följande information **ska** också finnas på sådana entrétavlor:
 - Text på svenska och engelska.
 - Kartan med en punkt med info "du är här" i form av en röd prick, samt norr-pil och skalstock.
 - Information om var vandraren vänder sig för att rapportera ev. fel eller brister.
- Ledentrén **ska** ligga i anslutning till kollektivtrafikens hållplats eller ha en parkering som anpassats efter antalet besökare. Det är bra om den tid en besökare får parkera på en parkeringsplats anpassas till den tid besökaren rimligen behöver för sin vandring. Det är också bra om det vid behov, tex vid högsäsong, kan anvisas till ytterligare parkeringsyta.
- På hemsidan **ska** det finnas information om varje entrés koordinater, utifrån systemet WGS 84.

- Vid varje ledentré **bör** det finnas vägvisare mot nästa etappmål, med avståndsmarkering.
- Om ledentrén inte ligger i anslutning till en närliggande busshållplats eller parkeringsplats **bör** en tillfarts-stig fram till etappstart skyltas upp och att det görs tydligt att det är där vandraren ska gå för att komma till leden.

3.5 Anordningar och underlag

- Ambitionen är att leden **ska** vara gångbar och framkomlig för vandraren med en korridor fri från hinder på ca 1 meter i bredd och 2 meter i höjd och att denna korridor **ska** vara fri från högt växande eller inhängande vegetation.
- Om det finns sträckor som utifrån terräng, markförhållande och andra aspekter kan anpassas utifrån olika tillgänglighetsaspekter, **ska** detta tas i beaktning vid planering och utveckling av leden.
- Anordningar, som t.ex. spänger, broar, räcken, bord och grindar **ska** vara i ett gott skick och inte utgöra en säkerhetsrisk för besökarna. Vid konstruktionen **ska** material med minsta möjliga negativa miljöpåverkan användas.
- Passage över väldigt fuktiga partier ska **i möjligaste mån** undvikas. Om leden redan går över fuktiga delar ska möjligheten till omdragning ses över. Om detta inte går ska spång i möjligaste mån byggas. Nya spänger bör byggas utifrån den standard som Västkuststiftelsen tagit fram. Den kan en ledaktör få av Västkuststiftelsen. För att detta ska vara möjligt erbjuder Västkuststiftelsen att kommuner och föreningar kan delta i en kurs för att lära sig att bygga spång.
- Lederna ska **i möjligaste mån** gå längs existerande naturstigar och skogsvägar.

3.6 Trafik

- Lederna **ska i största möjliga mån** undvika att gå på trafikerad väg.
- Passager över vägar med hastigheten 100 km/tim **ska** vara planskilda.
- Vid plankorsningar med järnväg **ska** det finnas en tydlig varning.
- Ledpassage genom intensivt utvecklad miljö (typ industriområde, flygplats, vindkraftspark, kraftledningsgata eller utmed trafikerad väg) **bör** ej överstiga en sammanhängande längd på tre kilometer eller maximalt 10 % av ledens totallängd.
- Asfalterad bilväg **bör** inte överstiga mer än 20 % av en delsträckas längd.

- Leden **bör** helt undvika att gå på en trafikerad väg med en högre hastighet än 70 km/tim. Om sådana sträckor finns **bör** det finnas en plan att över tid hitta ett annat alternativ.

3.7 Svårighetsgrader

Dessa fyra nivåer skall användas för att gradera etappernas respektive svårighetsgrader:

- **Mycket lätt:** Leden går på så pass slätt och plant underlag att det går att ta sig fram längs med leden med hjälp av rullstol, rullator och barnvagn. Gäller även ev. spänger och broar.
- **Lätt:** Leden går på mark som är plan eller har svag lutning. Ledens underlag är platt och jämnt, utan höga trappsteg eller hinder. Blöta partier är försedda med spång.
- **Medelsvår:** Bra framkomlighet men det kan förekomma varierande terräng. Hela eller delar av turen går på naturstig. Vissa nivåskillnader finns. Det kan förekomma blöta partier.
- **Svår:** Begränsad framkomlighet på grund av branta passager och större nivåskillnader, som kräver god kondition. (Betyder dock inte nödvändigtvis att hela sträckan är svår.)

Foto: Lukasz Warzecha/Westsweden.com

3.8 Upplevelser

- Lederna **ska** passera genom olika naturtyper, sevärdheter, kulturmiljöer, orter och naturreservat, som ger besökaren ett flertal olika upplevelser.
- Lederna får gärna ha ett eller flera specifika teman eller specifika kännetecken.

4. Organisation

4.1 Skötsel

Skötsel av leden ligger på respektive kommun, samt i vissa naturreservat på reservatsförvaltaren. Samordnande part har det slutgiltiga kvalitetssäkrings-ansvaret. Det är viktigt att det är tydligt vem som gör vad, när och hur arbete eller synpunkter följs upp.

- Varje led inom ramen för Leder i Västsverige **ska** ha en utsedd ledsamordnare.
- Ledsamordnaren **ska** koordinera arbetet som krävs för att upprätthålla ledens kvalitet.
- För varje delsträcka **ska** det finnas en upprättad skötselplan som tydligt påvisar vem som har ansvar för vad och när på året det ska göras. För mer info, se bilaga skötselinstruktioner. Det är viktigt att när en delsträcka delvis går genom ett reservat att Länsstyrelsen är delaktig i dialogen kring skötselplanen som tas fram.
- Skriftliga överenskommelser **ska** finnas mellan ledansvarig och ledsamordnaren. Överenskommelsen ska stipulera ansvars- och rollfördelning i arbetet med leden.
- Skriftlig överenskommelse/avtal **ska** också finnas mellan ledansvarig och extern part som utför del av skötselplanen.
- Entreprenörer som yrkesmässigt utför skötsel/underhåll **ska** inneha eget försäkringsskydd, avseende ansvarsförsäkring.
- Tillsyn och utförda åtgärder **ska** dokumenteras. Använd gärna en checklista med datum.
- Varje kommun **ska** i sitt GIS-system ha inlagt sina sträckor, samt dess anläggningar (spänger, rastplatser och vindskydd mm). Dessa **ska** uppdateras vid förändringar.
- Ledansvarig **ska** även ha egen information om när i tid sådana installationer enligt plan behöver underhållas eller bytas ut. Detta för att det då ska finnas medel tillgängliga för renovering, underhåll eller nybyggnation.
- Alla aktörer måste vara medvetna om att när lederna går genom skyddade områden, som t ex naturreservat, kan vissa åtgärder kräva samråd eller dispens från Länsstyrelsen.
- Det är **rekommenderat** att kommunerna tecknar försäkringar för föreningar som gör arbete på leden.

4.2 Kvalitetssäkring

- För att bibehålla ledernas kvalitet **ska** alla inblandade parter i ledutveckling vara väl införstådda med och följa innehållet i denna kvalitetsstandard, och dess bilagor.
- Alla inblandade parter **ska** erbjudas olika typer av skötselutbildningar eller liknande, för att kunna följa denna standard. Det är upp till ledsamordnaren att regelbundet erbjuda sådana tillfällen för olika kommuner och föreningar.
- Ledernas skick **ska** kontrolleras årligen, inför säsong. För detta ansvarar ledansvarig. Det kan göras i egen regi eller genom tex samarbete med en sköselförening. Eventuella brister och behov av åtgärder ska dokumenteras. Ledsamordnaren ska få ta del av dokumentationen.
- För att bibehålla ledernas kvalitet **ska** ledsamordnaren och ledansvarig och kommunerna regelbundet följa upp på kvalitetsstandarderna och se till att det pågår ett långsiktigt arbete med kvalitetssäkringen.
- Ledsamordnare och ledaktörer **ska** ha ett tydligt och långsiktigt uppdrag från sina respektive organisationer.
- Ledsamordnaren **ska** se till att det finns en fungerande rutin för att vandrare ska kunna lämna synpunkter och att dessa synpunkter ska nå den som har hand om respektive sträcka.
- Ledsamordnaren, samarbetande kommuner samt lokala och regionala turistaktörer **ska** tillsammans ansvara för att aktuella förhållanden i fält återspeglas i ledernas officiella information och marknadsföring.
- Kortsiktig avvikelse från fastslagen kvalitet **ska** informeras om på ledens officiella hemsida och/eller annan kanal. För detta ansvarar både ledansvarig och samordnare.
- Det är ledsamordnarens ansvar att det minst var tredje år görs en egen kvalitetskontroll, eller kvalitetskontroll av extern part.
- Om kvalitet inte kan bibehållas på en del av led kan denna i sista hand komma att resultera i att sträckans tas bort från ledens officiella hemsida och app. Information om att man då går på egen risk ska kommuniceras på hemsida och vid delsträckans startpunkter.

5. Service

- Varje etapp **ska** erbjuda någon typ av övernattningsmöjlighet, i vindsydd, stuga, utpekad tältplats, eller i kommersiellt boende, samt minst en rastplats. Vid nyanläggning väljs platsen för rastplats, tältplats eller vindsydd både utifrån att den kan ge en fin naturupplevelse, samt att den lätt kan nås för skötsel och underhåll.
- Anordningar som rastplatser, vindsydd, broar, spänger och trappor mm **ska** i vara i gott skick. De ska i möjligaste mån följa Naturvårdsverkets vägledning i skriften Friluftsanordningar. <https://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/1200/91-620-1257-6/>
De ska även i möjligaste mån även vara byggda av miljövänliga material.
- Ledansvarig **ska** arbeta utifrån ambitionen att leden ska upplevas som välstädad och fri från nedskräpning.
- Eldstaden vid en rastplats och vindsydd **ska** uppföras för att skapa så säker eldning som möjligt. För mer info, se: <https://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/1200/91-620-1257-6/>
- En plats som markeras som eldplats **bör** vara utrustad med ved, för att undvika att vandraren själv hugger ved från naturen och då bryter mot allemansrätten eller mot reservatets föreskrifter. Alternativt behövs det tydlig information om att besökaren själv förväntas ha med ved eller kol.
- All service längs en led måste inte vara öppen året runt, men det är viktigt att det på ledens officiella hemsida finns information om öppettiderna.

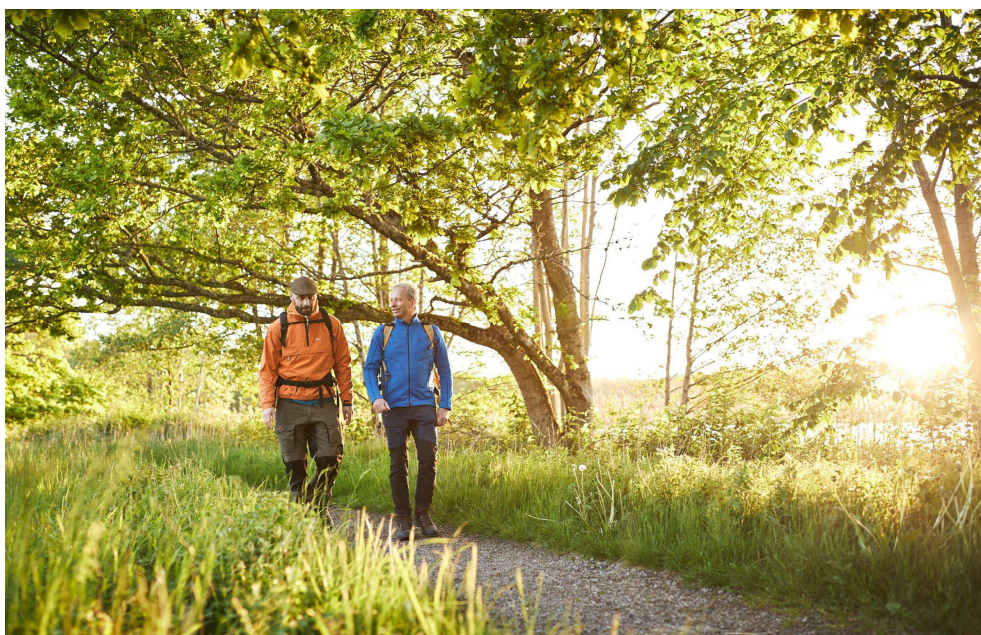

Foto: Jonas Ingman/Westsweden.com

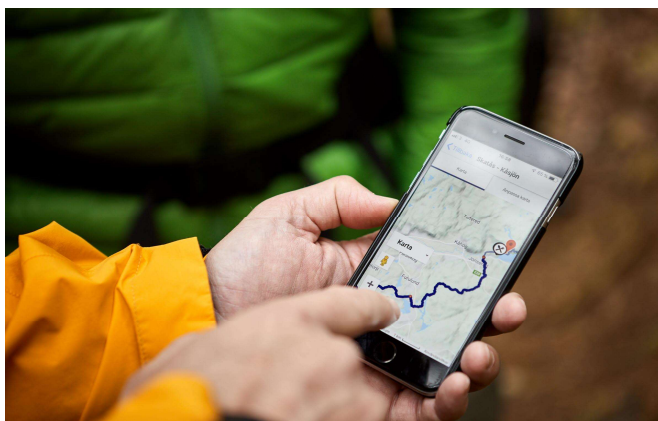
- Vid stängselpassage är det **rekommenderat** att använda självstängande grind.
- Där påfyllning av vatten förevisas i ledens officiella information och är från en tåkt annan än kommunalt vatten **ska** vattenkvaliteten testas minst en gång varje år, inför vandringsäsong.
- En ambition är att på så många etapper som möjligt erbjuda dricksvatten och toalett. Kommunerna **ska** därför ha som ambition att på så många platser som möjligt ge vandrare tillgång till vatten. Karaktären på många av ledernas gör dock att besökaren inte kan förvänta sig dricksvatten och toaletter på alla sträckor. Grundrekommendation tillämpas därför om att vatten kan tas från sjöar, men att det alltid ska kokas.
- Det är en **rekommendation** att vid så många vindskydd och anvisade tältplatser som möjligt ska finnas tillgång till en toalett.
- Det är **rekommenderat** att, då sådan service finns, till leden knyta övernattnig på hotell eller vandrarhem, mat på restauranger eller café, livsmedelsproviantering eller olika typer av upplevelser och/eller service.
- När det markeras att det finns ett vindskydd ska detta innebära ett vindskydd anpassat för att sova i.
- Vindskydd som inte är anpassade för övernattnig markeras som rastplats.
- Vid varje rastplats bör det finnas information om allemansrätten, med förklaring varför det är viktigt att följa även dess skyldigheter, och i naturreservat även information om gällande föreskrifter.

Foto: Jonas Ingman/Westsweden.com

6. Kommunikation

- Lederna **ska** ha en tilltalande hemsida. Dessa ska vara lättanvända, interaktiva och formmässigt tilltalande. De ska stödja sig på ett publiceringsverktyg som ligger i teknikmässig framkant. De olika ledernas hemsidor ska ha en sammanhängande struktur för att visa på bredden av kvalitetssäkrade och hållbara leder i Västsverige.
- Det **ska** gå att skriva ut och spara ner kartor från ledernas hemsidor.
- **I mån av behov ska** det också tas fram tryckta kartor eller initieras samarbete för att andra tar fram tryckta kartor.
- Rutiner **ska** finnas för hur information sprids om förändringar på lederna, eldningsförbud eller jakt mm.
- Ledansvarig ansvarar för att data kring sin sträckning och sträckans infrastruktur delas med ledsamordnaren/den som ansvarar för hemsida, kartor och annan tryckt information.
- Ledsamordnaren ansvarar för att hemsidorna är aktuella och uppdaterade och att ev. ändringar görs skyndsamt.
- Trycksaker och webbsida ska innehålla information om ledernas sträckning, geografi, sevärdheter, servicepunkter, natur och kulturvärden, information om allemansrätten, lokaltrafik och säkerhet. Information ska finnas på både svenska och engelska och gärna även tyska.
- Informationen skall syfta till att på olika sätt hjälpa vandraren med att planera sin vandring, hur den hittar till leden, endags- eller flerdagsvandring, övernattning, mat, annan service, hur man gör, tips mm.
- Respektive kommun ansvarar även för att leverera data på ledens sträckning till Lantmäteriet.

Jonas Ingman/Westsweden.com

7. Hållbarhet och naturpåverkan

Allemansrätten

Allemansrätten inbjuder till en rad olika naturupplevelser i den svenska naturen, med förbehållet att inte störa och inte förstöra. Allemansrätten är således både en rättighet och en skyldighet, värd att bevara, och det är väldigt viktigt att information och kunskap om allemansrätten både sprids och bevaras. På Naturvårdsverkets hemsida går det att läsa mer om allemansrätten. Alla som arbetar med lederna som ingår i Leder i Västsverige ansvarar för att kunskap och kännedom om allemansrätten förmedlas till olika parter.

I naturreservat, nationalparker och andra skyddade områden gäller särskilda regler eller föreskrifter som begränsar allemansrätten. Föreskrifterna är anpassade för att bevara de natur-, kultur- och friluftslivsvärden som finns inom respektive område. Det innebär att olika regler gäller för olika områden.

Hållbarhet

I Sverige finns 16 nationella miljömål, som olika parter av samhället ska arbeta med. Sverige har dessutom förbundit sig till att arbeta med de globala målen i Agenda 2030. Ett gemensamt mål för alla som arbetar med lederna är att ledens utveckling därför måste ske på ett så hållbart sätt som möjligt, både ekonomiskt, socialt och ekologiskt.

Lagar och förordningar

Det finns en mängd lagar, regler och förordningar som styr arbetet i våra natur- och kulturmiljöer. Alla som jobbar med leder måste inhämta information om vad som gäller för arbete på den specifika platsen, och söka nödvändiga dispenser eller tillstånd då detta krävs.

8. Evenemang på leden

Privata evenemang/arrangemang på leden, som drar till sig många människor, måste planeras i samråd med ledsamordnare och ledansvarig kommun eller Länsstyrelsen som driftar den aktuella sträckan/sträckorna. Sådana evenemang kräver separat avtal. I skyddad natur kan det behövas samråd med eller dispens från Länsstyrelsen.

Bilaga A – Överenskommelse

Överenskommelse inom projektet *Utveckling av hållbara och kvalitetssäkrade leder för rekreation och turism*

Parter som berörs av denna överenskommelse

Överenskommelsen tecknas mellan:

Västkoststiftelsen. Organisationsnummer 857201-9076

..... kommun. Organisationsnummer

Andra parter som deltar i projektet

Västra Götalandsregionen

Turistrådet Västsverige

Förvaltningen för Kulturutveckling, Region Västra Götaland

Länsstyrelsen i Västra Götaland

Led/leder som berörs av överenskommelsen

.....

Bakgrund

Intresset för friluftsliv är stort och vandring är den vanligaste och mest efterfrågade aktiviteten. Det är lätt, billigt, finns ofta nära, är dessutom hälsosamt och något som de flesta kan göra i någon form. Även cykling är mycket populärt. Dessutom är sambandet mellan friluftsliv och folkhälsa numera väl dokumenterad och underbyggd vetenskapligt.

Vandring och cykling spelar en allt större roll för besöksnäringen och för folkhälsan. Västra götalandregionen har dessutom pekat ut just naturturism som en av de främsta reseanledningarna för att besöka regionen. Många turister som besöker destinationer i Europa har lång erfarenhet av vandringsturism och det finns förväntningar att komma till välskötta leder med god markering och vägledning. För att det skall vara meningsfullt att marknadsföra vandring och cykling i Västsverige krävs det därför en god infrastruktur på och kring våra leder samt relevant digital basinformation. Kravet på kvalitetssäkrade och fungerande leder är alltså mycket viktigt både bland närboende och besökare.

Västkoststiftelsen har de senaste två åren, på uppdrag av Region Västra Götaland, drivit ett pilotprojekt gällande utveckling av hållbara och kvalitetssäkrade vandringsleder. Projektet har utvecklat en modell för samarbete och samverkan mellan olika parter i ledutvecklingen. Nya fastställda kvalitetskriterier, skyltprogram och skötselinstruktioner harmonierar med det nationella ramverk för hållbara leder som håller på att tas fram i Sverige i stort. Inom ramen för uppdraget assisterar och stöttar Västkoststiftelsen kommuner och föreningar på ett flertal sätt med den fysiska leden och med driften/organiseringen, för att nå de gemensamt uppsatta målen. I uppdraget ligger också utveckling av hemsida och app för lederna.

I samarbetet bidrar även Turistrådet Västsverige och Förvaltningen för Kulturutveckling (tidigare Västarvet), samt Länsstyrelsen, utifrån sina specifika kompetenser. För rollfördelning se nedan.

Samarbetsmodellen har initialt fungerat mycket bra. Ambitionen är att modellen, genom detta projekt och genom samarbete med fler kommuner om fler leder, ska spridas till fler delar av regionen.

Projektet

Syftet med projektet *Utveckling av hållbara och kvalitetssäkrade leder för rekreation och turism* är att öka tillgängligheten för vandring och cykling, som friluftslivsaktivitet och som naturturismaktivitet. Detta ska göras genom att Väst kuststiftelsen samordnar utvecklingsarbetet kring ett flertal regionala leder.

Målet är att utifrån perspektiven i det nationella ramverket för hållbara leder för turism och rekreation skapa ett nät av fler kvalitetssäkrade regionala vandrings- och cykelleder. Västra Götaland ska genom detta bli Sverigeledande kring utvecklingen och förvaltningen av leder för vandring och cykling, med fokus både på närboende och turister.

Ansvarsområden i projektet

Västra Götalandsregionen ansvarar för att

- uppdra åt Väst kuststiftelsen att agera samordnare.
- finansiera Väst kuststiftelsens insatser under projektet.

Väst kuststiftelsen ansvarar för

- att överenskommelse tecknas med de samarbetande kommunerna.
- framtagande av styrdokument, såsom kvalitetsstandard, skyltprogram och driftsinstruktioner samt mallar för avtal och besiktningar.
- att stödja kommunerna i den fysiska upprustningen av leden samt i att bygga upp en organisation för den långsiktiga hållbara förvaltningen av leden.²
- att hålla ihop nätverket av kommuner.
- att stödja kommunerna i att ha en gemensam hantering av leddata, med syfte att få till en fungerande kedja av datahantering och dataleverans.
- utveckla och administrera hemsida, app och sociala media för leden.
- vara kontaktpunkt för allmänhet och turister rörande frågor om lederna.
- säkerställa att det finns kartor som motsvarar vandrares behov.
- sköta lederna i de reservat som Väst kuststiftelsen förvaltar på uppdrag av Länsstyrelsen, där lederna finns med i skötselplan.
- utöva kvalitetstillsyn på lederna.

Länsstyrelsen ansvarar för att

- ha ett övergripande ansvar för leder genom naturreservaten de förvaltar, när inget annat är avtalat.

Turistrådet ansvarar för att

- lederna/delar av lederna marknadsförs nationellt och internationellt.
- I samarbete med lokala turistorganisationer hjälpa företag längs leden med företags- och produktutveckling i linje med Sverige - Norden - Världen och Hållbarhetsklivet.

Förvaltningen för kulturutveckling ansvarar för att

- utveckla det utbud av kultur, kulturarv och naturarv som finns längs lederna, för att förhöja upplevelsen för vandraren.
- stötta små, mindre etablerade företag samt föreningar och civilsamhällets aktörer att bli en del av besöksnäringen i Västsverige.

² Stödet från Väst kuststiftelsen kan komma att se olika ut för respektive kommun och är beroende av respektive kommuns behov. Det övergripande syftet är att få till en likvärdig fysisk kvalitet på hela leden och en likvärdig långsiktig förvaltning av leden. Stödet kan innebära att tillsammans göra besiktningar, planera och genomföra insatser, söka pengar eller att Väst kuststiftelsen gör anpassade utbildningar som passar respektive kommuns behov.

- skapa "alternativa boenden", dvs boendelösningar som blir en reseanledning i sig. Exempelvis champing (att bo i ett kyrkorum) eller hembygdsturism genom att bo i en hembygdsgård.

..... **kommun åtar sig i och med denna överenskommelse att ansvara för:**

- ledens fortlevnad och kvalitet, med fokus på de sträckor som går genom kommunen, och att den är en del av en längre sammanhängande led, samt sköta leden genom kommunen utifrån framtagna skötselinstruktioner.
- att utse ansvarig kontaktperson gentemot Västkoststiftelsen och markägarna, samt Länsstyrelsen i de fall det behövs.
- att föra en dialog med markägare och sträva efter att det tecknas avtal med markägare eller Länsstyrelsen i de fall då det behövs. Det är också en stark rekommendation att det finns försäkringar gentemot markägare.³
- att skapa goda relationer med och tydlighet i samarbeten med eventuella föreningar som hjälper kommunerna att drifva leden. Kommunen bör även ansvara för att representanter för sådana föreningar är försäkrade när de arbetar på uppdrag av kommunen.
- att budgetera för drift, underhåll och upprustning av leden, gällande tex märkning, vägvisning, infoskyltar, vindskydd, spänger, stättor och annan ledanknuten infrastruktur. Arbetet görs i enlighet med framtagna kvalitetsstandard.⁴
- att bygga upp en organisation och samarbete inom kommunen som syftar till att på ett kvalitativt och långsiktigt sätt sköta drift och underhåll av lederna, utifrån modellen *fysisk led, digital led och marknadsförd led*.⁵
- att samla in, ajourhålla och vid behov leverera geodata gällande lederna till ledsamordnande och till lantmäteriet.

Tidsram

Överenskommelsen gäller till och med 2023-12-31 då projektiden löper ut. Om det regionala ledsamarbetet då fortsätter tecknas ny överenskommelse gällande samarbete kring kontinuerlig drift och skötsel av leden/lederna.

_____	_____
För Västkoststiftelsen	För kommun
_____	_____
Namnförtydligande	Namnförtydligande

³ Detta gäller en subsidiär brandförsäkring som täcker markägares självrisk vid skogsbrand orsakad av vandrare. Denna kan även komma att tecknas av ledsamordnaren.

⁴ Då kommunernas budgetar regleras varje år kan tillgängliga ekonomiska medel för ledutvecklingen komma att se olika ut från år till år. Det är upp till varje kommun att inom befintlig ram prioritera så att denna överenskommelse kan hållas. Om tillgängliga medel ett år inte räcker för att göra det som behövs för att ledens kvalitet ska hållas måste kommunen i dialog med samordnare göra en plan för bibehållande av ledens standard. I sista hand får kommunen välja att bryta denna överenskommelse.

⁵ Detta innebär ett samarbete mellan de inom kommunen som arbetar med, planerar och budgeterar för det fysiska arbetet på leden, de i kommunen som arbetar med markägarkontakter och markägaravtal, kommunens GIS-ingenjör samt de inom kommunen som arbetar med information/turism/marknadsföring och näringsliv.

Bilaga B - Skötselinstruktioner

Övergripande gällande skötsel, tillsyn och åtgärder.

- Årligen, samt efter större förändringar, levereras ändringar gällande sträckning och intressepunkter till ledsamordnaren, i digital form. Ändringar gällande sträcka levereras även till Lantmäteriet.
- Årlig vartillsyn av leden skall vara genomförd senast 30/5.
- Det är rekommenderat att även göra en tillsyn under hösten.
- Vårtillsynen skall dokumenteras i checklista, protokoll eller liknande.
- Nödvändiga åtgärder som syns i vartillsynen skall vidtas snart därefter och plan görs för när andra mindre viktiga åtgärder ska genomföras.
- Plan skall finnas för hur kontinuerliga skötsel- och tillsynsåtgärder sker under säsongen, med tydlighet i vem som gör vad och när. Detta anpassas efter sträckans behov, tex. utifrån besöksfrekvens och ledens vegetationstyp. Detta kan ändras från år till år beroende på avverkningar och omdragningar mm.
- Rutinbeskrivning skall finnas gällande hur felanmälningar tas emot, vem som åtgärdar vad och hur informationen återkopplas.
- Inrapporterade brister som påverkar säkerheten skall kunna åtgärdas så fort de upptäcks. Andra brister skall åtgärdas inom en bestämd tidsperiod som kan variera beroende på ledens svårighetsgrad och besökstäthet.

Tillsyn och tillhörande underhåll

Samtliga följande (för leden tillämpliga) punkter skall göras vid tillsynstillfällena.

- Kontroll av framkomlighet samt röjning av sly och nedhängande grenar. Rekommendationen är att röja stigen så att det blir ett fritt utrymme runt stigen på ca 1 meters bredd och 2 meters höjd.
- Kontroll och vid behov komplettering av ledmarkeringar. Observera att markeringarna skall ses tydligt från båda håll. Gå med vandrarens ögon. (För mer info, se framtagen skyltstandard, om sådan finns)
- Kontroll av om det finns spontant skapade eldplatser längs leden. Ta bort dessa.
- Kontroll om det behövs ny sträckning vid exempelvis hyggen, om leden är sönderkörd eller för blöt.
- Kontroll och vid behov åtgärd av entréskyltar, vägvisare och avståndsskyltar.
- Kontroll och vid behov underhåll/reparation av anordningar som broar och spänger mm.
- Kontroll av parkeringsplatser.
- Kontrollera av stängselgenomgångar där det går/kommer gå betande djur och av att det finns information på dessa grindar om att leden går där det även finns betande djur.
- Kontrollera att sophämtning fungerar där soptunnor finns.
- Städa vid plats för soptunnor.
- Kontrollera så att det inte ligger skräp längs leden.
- Kontroll, städning/sopning samt eventuella reparationer av bänkar, vindskydd, dass/toaletter och eldstäder.

- Titta efter och ta bort eventuella getingbon vid tex vindskydd och toaletter/dass.
- Kontroll av ev. vedlager och vid behov påfyllning med torr ved, där detta ska finnas.
- Vid behov tömning av torrdass.
- Kontrollera att eldplatser inte är fulla med aska. (Syftet är att förhindra att besökarna själva börjar tömma aska vilket kan innebära brandfara)
- Kontrollera "dricksvatten" för att uppfylla livsmedelslagstiftningens krav, i de fall där detta behövs.

Kontinuerlig skötsel

Samtliga punkter ovan görs även kontinuerligt, men då utifrån den frekvens som stipuleras i framtagna skötsel- och tillsynsplan.

Utöver dessa utförs även åtgärder som rör specifika situationer eller årstider, såsom information om eldningsförbud, jakt eller specifik information om betande djur mm.